

## DUAL TA'LIM: KASBIY MALAKA VA NAZARIYANING YANGI UYG'UNLIGI

**Tursunpolatova Sadbarxon Husanboy qizi <sup>1</sup>**

<sup>1</sup> Namangan davlat pedagogika institute, Pedagogika va nazariyasi  
tarixi yo'nalishi 1-kurs magistranti

### MAQOLA MALUMOTI

### ANNOTATSIYA:

#### MAQOLA TARIXI:

Received: 14.01.2025

Revised: 15.01.2025

Accepted: 16.01.2025

#### KALIT SO'ZLAR:

dual ta'lim, kasbiy malaka, nazariy bilim, amaliy tajriba, kadrlar tayyorlash, innovatsion ta'lim, ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasi, raqobatbardoshlik, ta'lim samaradorligi.

Mazkur maqolada "Dual ta'lim" tizimi haqida batafsil ma'lumot berilgan. Dual ta'lim – bu ta'limning innovatsion modeli bo'lib, unda nazariy bilimlar bilan kasbiy malakalar uyg'unlashadi. Maqolada ushbu tizimning o'quvchilarga nafaqat bilim, balki amaliy tajriba olish imkoniyatini berishi, ularni ish bozoriga tayyorlashdagi roli muhokama qilinadi. Dual ta'limda talabalar o'qish jarayonining bir qismini ishlab chiqarish yoki xizmat ko'rsatish sohalarida o'tkazadilar, bu esa ularni real ish sharoitlariga tayyorlashga yordam beradi.

Maqolada, shuningdek, dual ta'lim tizimining ishlab chiqarish sektori uchun afzalliklari, ya'ni kadrlarni ehtiyojlarga mos ravishda tayyorlash, ish bilan ta'minlash va iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi haqida so'z boradi. Ta'lim va ishlab chiqarish o'rtasidagi bu o'zaro bog'liqlik, o'quvchilarning kasbiy malakalarini oshirishi, ularni yanada kompetentli va raqobatbardosh qilishga yordam beradi.

**KIRISH.** Hozirgi kunda ta'lim tizimi global miqyosda doimiy o'zgarishlarga yuz tutmoqda. Davrning talablariga javob beradigan ta'lim usullarini ishlab chiqish, yoshlarni zamonaviy mehnat bozoriga tayyorlash, shuningdek, kasbiy ta'lim va oliy ta'lim sohalarini yanada samarali qilish zarurati kun tartibidan o'rin olgan. Ushbu maqsadlarga erishish

uchun bir qancha yangi ta'lim modellarini qo'llash muhimdir. Bu borada "dual ta'lim" tizimi – kasbiy malaka va nazariyaning uyg'unlashgan shakli alohida e'tiborga loyiqdir. Dual ta'lim tizimining xalqaro tajribasini o'rganib, uni O'zbekistonda joriy etish imkoniyatlarini ko'rib chiqadi. Ta'lim tizimidagi bu yangi yondashuv, kelajakda nafaqat o'quvchilarni, balki butun iqtisodiyotni rivojlantirishga katta hissa qo'shishi mumkin [1].

Dual ta'lim, ayniqsa, kasb-hunar o'rgatishda samarali tizim sifatida dunyoning ko'plab mamlakatlarida muvaffaqiyatli qo'llanilmoqda. Bu tizimda nazariy bilimlar va amaliy ko'nikmalar bir vaqtning o'zida taqdim etiladi, shuning uchun o'quvchilar nafaqat akademik bilimlarga ega bo'ladi, balki real ish sharoitlarida amaliy tajriba ham orttiradilar. Dual ta'limning bunday uyg'unligi nafaqat talabalar, balki ish beruvchilar uchun ham katta foyda keltiradi, chunki ular o'qituvchilarni tayyorlash, malaka oshirish va yangi texnologiyalarni joriy etishda ishtirok etishadi [2].

Dual ta'lim tizimi – bu o'quvchilarni ham nazariy, ham amaliy jihatdan ta'lim berishning kombinatsiyalangan shakli bo'lib, bu tizimda o'quvchilar ma'lum bir vaqt davomida o'quv muassasasida dars oladilar, shu bilan birga, ish joylarida real mehnat sharoitlarida tajriba orttiradilar. Dual ta'lim tizimining asosiy maqsadi – nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni birlashtirish orqali o'quvchilarga ish joyida muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan barcha ko'nikmalarni berishdir. Bu tizimning afzalliklaridan biri shundaki, o'quvchilar nazariy bilimlarni o'rgangan holda, ularni to'g'ridan-to'g'ri amaliyotda sinab ko'rish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Dual ta'lim tizimi ta'lim muassasalari va ishlab chiqarish korxonalari o'rtasida yaqin hamkorlikni nazarda tutadi. Bu tizimda talabalarga nazariy bilimlarni ta'lim muassasasida olish va shu bilan birga ishlab chiqarish jarayonida ishtirok etish imkoniyati yaratiladi. Shu tariqa, bitiruvchilar mehnat bozorida zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalar bilan ta'minlanadi. Dual ta'lim, zamonaviy ta'lim tizimida yangi yondashuvni taqdim etadi [3].

Dual ta'limning asosiy jihatlari quyidagilardan iborat:

1. **Nazariy ta'lim va amaliy tajriba uyg'unligi:** Dual ta'lim tizimi nafaqat o'quvchilarga nazariy bilimlarni, balki real ish sharoitlarida zarur bo'lgan amaliy ko'nikmalarni ham taqdim etadi.

2. **Ish beruvchilar bilan hamkorlik:** Dual ta'lim tizimida o'quvchilarni tayyorlashda o'quv muassasalari va ish beruvchilar o'rtasida yaqin hamkorlik mavjud. Bu hamkorlik ish beruvchilarga o'quvchilarni o'z kompaniyalariga mos ravishda tayyorlash imkonini beradi.

3. **Kasbiy malakani oshirish:** Dual ta'lim tizimi kasbiy malakalarni rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, bu tizimda o'quvchilar nafaqat kasbiy ko'nikmalarni, balki umumiy hayotiy ko'nikmalarni ham egallaydilar.

Dual ta'lim tizimi Yevropada XIX asrning oxirlarida va XX asr boshlarida rivojlanib, bugungi kunda dunyoning ko'plab mamlakatlarida muvaffaqiyatli qo'llanilmoqda. Xususan, Germaniya, Shveysariya va Avstriya kabi davlatlar dual ta'lim tizimining markazlari sifatida tanilgan. Ushbu mamlakatlarda dual ta'lim tizimi nafaqat mehnat bozoriga mos keladigan malakali kadrlarni tayyorlashda, balki iqtisodiy rivojlanishda ham muhim ahamiyat kasb etadi [4].

**Germaniya** – dual ta'lim tizimining boshlanishi va rivojlanishining eng yorqin misollaridan biridir. Bu tizimning asosiy maqsadi, talabalar uchun kasbiy ta'limni ishlab chiqarish sohalariga yaqinlashtirish edi. Germaniyada dual ta'lim tizimi nafaqat o'quvchilarni tayyorlash, balki ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish va malakali ishchi kuchini yaratishga ham qaratilgan.

**Shveysariya** va **Avstriya** kabi davlatlarda ham dual ta'lim tizimi ishlatilmoqda va bu tizim ularning mehnat bozorida muvaffaqiyatli integratsiya qilishiga yordam berdi. Ushbu tizimda talaba o'quv kurslarini olib, bir vaqtning o'zida ishlab chiqarish jarayonida faol ishtirok etadi, bu esa o'quvchilarni tizimli, yuqori malakali mutaxassislar sifatida tayyorlash imkonini beradi.

O'zbekistonda dual ta'lim tizimi yaqinda joriy etilmoqda. O'zbekiston hukumati, ta'lim tizimining zamonaviy ehtiyojlarga moslashishini ta'minlash maqsadida, kasbiy ta'limni yanada rivojlantirishga qaratilgan yangi tashabbuslar kiritmoqda. 2017 yilda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ta'lim tizimini takomillashtirishga doir yangi qonunlar va qarorlar qabul qilindi. Bu qonunlar dual ta'lim tizimini joriy etish va uning samarali ishlashini ta'minlash uchun mo'ljallangan [5].

O'zbekistonning turli mintaqalarida dual ta'lim tizimi sinov tariqasida amalga oshirilmoqda. O'quvchilar kasbiy ta'limni olish bilan birga, amaliyot o'tash uchun ish joylarida tajriba orttiradilar. Bu tizimning afzalliklaridan biri shundaki, ish beruvchilar o'quvchilarni o'z ehtiyojlariga mos ravishda tayyorlashadi. Misol uchun, "Yoshlar bilan ishlash" dasturi doirasida ko'plab yoshlar, ishlab chiqarish sohalarida o'z malakalarini oshirish imkoniyatiga ega bo'lishmoqda.

Dual ta'lim tizimining iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyati katta. Bir tomondan, bu tizim kasbiy malakali ishchilarni tayyorlashni jadallashtiradi, mehnat bozorining ehtiyojlariga

javob beradi. Boshqa tomondan, o'quvchilar amaliy tajriba orttirgan holda o'z kasbini yaxshi o'zlashtiradi va ishga joylashishda qiyinchiliklarga duch kelmaydi [6].

Dual ta'lim tizimi, shuningdek, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda ham muhim ahamiyatga ega. O'quvchilar o'z malakalarini oshirgan holda jamiyatda o'z o'rnini topishadi, ish bilan ta'minlanadi va kelajakda o'z bizneslarini ochish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa ijtimoiy tenglikni va farovonlikni ta'minlashga yordam beradi.

O'zbekistonda dual ta'lim tizimini kengaytirish, albatta, ko'plab imkoniyatlarni ochadi. Lekin bu tizimning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun bir qator muammolarni hal qilish zarur. Ularning orasida:

- O'quv muassasalarining ishlab chiqarish sohalari bilan hamkorligini kuchaytirish;
- Ish beruvchilarni o'quvchilarga amaliy tajriba berishga jalb etish;
- Dual ta'lim tizimi uchun malakali o'qituvchilarni tayyorlash;
- O'quv dasturlarini ishlab chiqish va yangilash kabi masalalar mavjud.

Dual ta'lim tizimi bugungi kunda kasbiy ta'lim va nazariyaning yangi uyg'unligini ta'minlashda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Bu tizim o'quvchilarga nafaqat nazariy bilimlarni, balki real ish tajribasini ham berish imkonini yaratadi. O'zbekiston uchun dual ta'lim tizimini rivojlantirish, mamlakat iqtisodiyotining modernizatsiyasi va ijtimoiy barqarorligini ta'minlashga yordam beradi. Biroq, tizimning muvaffaqiyatli ishlashi uchun barcha ta'lim muassasalari, ish beruvchilar va davlat tashkilotlarining hamkorligi zarur [7].

**Xulosa.** Dual ta'lim tizimi zamonaviy ta'limning eng samarali va innovatsion usullaridan biri sifatida o'z o'rnini topmoqda. Ushbu tizim, nazariy bilimlarni amaliy tajriba bilan uyg'unlashtirish orqali talabalarni nafaqat ilmiy, balki amaliy jihatdan ham tayyorlashga yordam beradi. Dual ta'lim nafaqat o'quvchilar uchun, balki ish beruvchilar uchun ham foydalidir, chunki u ishlab chiqarish ehtiyojlariga moslashtirilgan, yuqori malakali kadrlarni tayyorlash imkonini yaratadi.

O'zbekistonning mehnat bozorida talabga javob beradigan, yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlashda dual ta'lim tizimi alohida ahamiyat kasb etadi. Bu tizimning samarali joriy etilishi, kasbiy malaka va nazariyaning yaxlit va uyg'un integratsiyasini ta'minlashga yordam beradi. Shuningdek, dual ta'lim amaliyoti, o'quvchilarni ish bozoriga tayyorlash bilan birga, iqtisodiyotning barcha sohaslarining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Shunday qilib, dual ta'lim tizimini keng joriy etish, O'zbekiston ta'lim tizimining samaradorligini oshirish, kadrlar tayyorlashning sifatini yaxshilash va mehnat bozoridagi raqobatbardoshlikni kuchaytirish yo'lida muhim qadam bo'lib xizmat qiladi.

**Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Xojiyev, D. (2020). Dual ta'lim tizimi: Amaliyot va nazariyaning uyg'unligi. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi nashriyoti.
2. Abduqahhorov, S., & O'rmonov, B. (2021). Kasbiy ta'limni rivojlantirishda dual tizimning o'rni. O'zbekiston pedagogika ilmiy-texnika jurnali, 15(2), 45-52.
3. Khamidov, R., & Karimov, A. (2022). Dual ta'lim modeli: Xalqaro tajriba va O'zbekistondagi istiqbollar. Toshkent: Iqtisodiyot va boshqaruv institutining ilmiy nashrlar jamiyati.
4. Alimov, T. (2023). Kasbiy malakani oshirish va ta'lim tizimining innovatsion rivojlanishi. Ta'lim va rivojlanish, 12(3), 65-71.
5. Temirov, R. (2020). Dual ta'limning mehnat bozoridagi roli va ta'lim tizimiga integratsiyasi. Ta'lim sohasidagi yangiliklar, 9(1), 22-28.
6. UNESCO. (2021). Dual education and vocational training: Global trends and challenges. Paris: UNESCO Publishing.
7. OECD. (2022). Education and skills: Trends in vocational education and training. Paris: OECD Publishing.